

Virovska izdavačka djelatnost i njezin doprinos razvoju nakladništva Koprivničko- križevačke županije

KATARINA FRANJO

U ovom se radu prikazuje važnost i značaj virovske nakladničke i tiskarske djelatnosti. Detaljno su opisani počeci virovske tiskarske i nakladničke djelatnosti čiji se prvijenci u obliku serijskih publikacija pojavljuju krajem 19. stoljeća. Donosi se pregled izlaženja knjižne građe na području virovske općine u 20. stoljeću i početkom 21. stoljeća, čime se pokazuje važnost interesa autora i urednika, u tom kontekstu i nakladnika, za određena tematska područja koja doprinose prepoznatljivosti lokalne sredine izvan granica djelovanja. Prikazuje se važnost utjecaja virovske nakladničke djelatnosti na nakladničku djelatnost u Koprivničko-križevačkoj županiji upravo zbog učestalosti izlaženja knjižne građe čiji su autori, urednici i nakladnici iz virovske kraja. Samim time virovska nakladništvo pozicionirano u hrvatskoj nakladničkoj djelatnosti dobiva svoju prepoznatljivost u kontekstu hrvatskoga izdavaštva, podcrtavajući važnost utjecaja malih nakladnika koji izravno i neizravno utječu na razvoj županijskoga (koprivničkoga) i nacionalnoga (hrvatskoga) nakladništva.

Ključne riječi: virovska nakladništvo i tiskarstvo, koprivnička nakladnička djelatnost, knjiga, tisak, Virje, Koprivničko-križevačka županija, zavičajna baština

1. Uvod

Virovska nakladništvo ima bogatu tradiciju i povijest te je izuzetno zanimljivo uspoređivati nakladničku djelatnost unutar granica virovske općine s nakladničkom djelatnošću izvan njezinih granica. U ovom radu se prikazuju tiskana izdanja (zaključno s 2019. godinom) na području Općine Virje te se s obzirom na količinu objavljenih publikacija podcrtava važnost

virovskoga nakladništva u kontekstu Koprivničko-križevačke županije. Analiza se odnosi prvenstveno na građu koja je objavljena na razini virovske općine te su publikacije prikazane kronološkim slijedom pri čemu se naglašava važnost kontinuirano sti izlaženja knjižne građe na području virovske općine. Zanimljivo je promatrati i važnost komunikacijskoga diskursa unutar granica jedne općine, a koji bez obzira na društveni poredak i općinsko vodstvo

podcrtava važnost izlaženja knjižne građe od kraja 19. stoljeća pa sve do današnjih dana. Ovdje treba istaknuti virovske stručnjake, Stjepana Krčmara, Martina Matišina i Đurđicu Krčmar Zalar, koji su pisali o tiskarstvu i izdavaštvu u Virju te su svojim istraživanjima doprinijeli kvaliteti ovoga rada. U radu su zabilježeni nakladnici s područja Općine te je pokazana važnost registriranja nakladničke djelatnosti koju ima tek mali postotak nakladnika na razini same virovske općine. Građa se klasificira na knjige i serijske publikacije te se spominje sitni tisak kojemu lokalni žitelji i virovsko vodstvo kroz godine pridaju veliki značaj. Cilj je ovoga istraživanja popisati i prikupiti knjižnu građu na razini virovske općine, na neki je način klasificirati te otkloniti predrasude koje se odnose na to da u malim mjestima nema razvijanja nakladništva i pridavanja važnosti izdavaњу knjižne građe.

2. Početci virovskoga nakladništva i tiskarstva

Virovsko nakladništvo, i tiskarstvo, ima daleku povijest i ono je prisutno od samih početaka izdavanja knjižne građe na prostoru sadašnje Republike Hrvatske. Kroz virovsku nakladničku povijest objavljuju se; knjige, novine, zbornici, brošure, plakati, katalozi, programi i kalendari koji zajednički čine pozamašan knjižni fond koji danas posjeduje virovska općina. Na samom početku potrebno je naglasiti kontinuitet u objavljivanju knjižne građe. Virovski nakladnici, a i autori i urednici, brinu o tematskoj pokrivenosti svih područja i samim time brinu o pisanoj riječi koju valja ostaviti u nasljeđe i korištenje generacijama koje dolaze. Stavljajući time Virje kao zajednicu u kontekst prepoznatljivosti unutar kulturnih dimenzija. Virje je oduvijek bilo poznato u Republici Hrvatskoj kao središte obrazovnoga i kulturnoga života. Narodna čitaonica u Virju osnovana je 1878. godine, u to vrijeme brojna veća naselja nemaju čitaonicu kao

što su to gradovi: Osijek, Križevci, Ludbreg, i brzo nakon osnutka kulturno i politički osviješteni Virovci započinju organizirati društvene događaje.¹ Već 1759. godine spominje se prva škola u Virju, koja se danas uz odgoj i obrazovanje učenika može pohvaliti galerijskom i izdavačkom djelatnošću, njegovanjem zavičajnosti i vizualnim identitetom. U Virju je rođen 1882. godine prvi doktor muzikologije u Hrvata Josip Široki, zatim književni povjesničar, filolog, knjižničar i sveučilišni profesor akademik Franjo Fancev (koji je bio dugogodišnji ravnatelj Sveučilišne knjižnice u Zagrebu). Važno je napomenuti da je Virje kroz povijest oduvijek svojim kulturnim, obrazovnim i sportskim sadržajima znalo privući i okupiti intelektualce. Tako su u Virju dio svoga života proveli učitelj i književnik Đuro Sudeta, potom znameniti ilirac i preporoditelj Ferdo Rusan te su oni svojim djelovanjem, uz znamenite Virovce entuzijaste, ostavili neizbrisive tragove za razvoj bogate virovske kulture i otvorili široku lepezu mogućnosti bilježenja knjižne građe. Aleksandar Stipčević u knjizi *Socijalna povijest knjige u Hrvata* bilježi: *U posljednjim desetljećima 19. stoljeća potrebe za knjigom postaju sve veće, i zbog razvijanja školstva na narodnom jeziku i zbog jačanja nacionalnog duha u svakodnevnom životu građana i stanovnika u selima.*² Tako je bilo i u Virju, a početci tzv. nakladništva vezani su uz pojavu prvih tiskara u samom mjestu. U članku naslovljenom *Tiskare i izdavačka djelatnost u Virju*³ Stjepan Krčmar bilježi da je prvu tiskaru u Virju osnovao Pero Slav Ljubić 1892. godine, bilo je to samo sedam godina nakon što je tiskaru dobila Koprivnica. Ljubić je izdavao i uređivao prve virovske novine *Podravec*

¹ Podatci korišteni s <http://knjiznice.nsk.hr/virje/o-knjiznici-nekad-i-danas/> (21. 10. 2019.).

² STIPČEVIĆ, Aleksandar: *Socijalna povijest knjige u Hrvata. Knjiga III.: Od početka hrvatskoga narodnoga preporoda (1835.) do danas.* Zagreb: Školska knjiga, 2008., 21.

³ KRČMAR, Stjepan: *Tiskare i izdavačka djelatnost u Virju.* // Virje na razmeđu stoljeća: zbornik I (ur. Martin Berta... [et al.]), Virje: Zavičajni muzej Virje, 1981., 43.

(1893.), pokrenuo je 1897. prvi književni časopis u Podravini *Rusanova zvijezda*. Bavio se politikom te je 1910. u svojoj tiskari u Virju tiskao knjižicu *Crtice i putopisne slicice*.⁴ Novine *Podravec* su obuhvaćale područja iz gospodarstva, politike, živopisne seoske teme, oglase, a posebnost novina bio je podlistak koji je obrađivao teme iz književnosti, kazališta, znanosti, donosio je zanimljive anegdote i pripovijesti koje su pisali entuzijasti iz Virja i okolice. *Bile su to prve novine ne samo u Virju, nego i u čitavoj Podravini. Pod nazivom Podravec novine su izlazile do 1905. godine kad su promijenile naziv u Hrvatske novine*.⁵ Također je navedeno da su razlozi promjene imena lokalnoga karaktera, tj. naziv je promijenjen u *Hrvatske novine* jer su smatrali da će ga čitati šire mase. U nastavku Krčmar navodi da se program novina mijenjao kao što su se mijenjale političke prilike. Krčmar piše: *Kao protuteža Ljubičevu Podravcu u Virju je 1898. počeo izlaziti list Podravski glasnik. Uređivao ga je i tiskao D. Drašković. Prvi broj je izašao 20. ožujka 1898. g. Ukupno je izišlo 8 brojeva*.⁶ List *Rusanova zvijezda* dobio je ime po poznatom domoljubu, ilirskom i pučkom pjesniku, pokretaču i voditelju kulturnoga života u Virju Ferdi Rusanu koji je u samom mjestu boravio od 1849. do 1874. godine. U članku naslovljenom *Prvi književni časopis u Podravini* Krčmar kronološki navodi objavljivanje književnih časopisa u Hrvatskoj u XIX. stoljeću; Gajeva *Danica* (1836.), Vrazovo *Kolo* (1842.), Kuzmanićeva *Zora dalmatinska* (1844.), Bogovićev *Neven* (1852.), Krešičev *Naše gore list* (1861.), Lukšičev *Glasnoša* (1861.), Kraljevićev *Slavonac* (1863.), Sundečićeva *Zvijezda* (1863.), *Vijenac* (1869.) te 1897. godine u Virju *Rusa-*

nova zvijezda – zabavno poučni list za hrvatski narod. Kako piše Krčmar list *Rusanova zvijezda* donosio je pripovijetke, crtice, pjesme, šale, mudre izreke, sastavke... Na kraju je bio Listak podijeljen u tri dijela: *Viestnik*, *Književnost* i *Svaštarice* (opis) raznih zanimljivih pojava. List *Rusanova zvijezda* bio je maloga formata i svaki broj imao je 8 stranica. Prvi književni časopis prestao je izlaziti 23. rujna 1897. godine, a njegovo izlaženje pokazuje da Virje nije zaostajalo za ostalim dijelovima Republike Hrvatske u pokretanju, izdavanju i tiskanju književnih časopisa.⁷ U biltenu *115 godina tiskarstva i izdavaštva u Virju*, Đurđica Krčmar Zalar bilježi da su 1922. godine tiskaru *Herma Bartol* i *Tišljar* osnovali Stjepan Bartol i Milko Tišljar koji kasnije mijenjaju naziv tiskare u *Herma Bartol* i *drugovi*.⁸ Na vrlo osoban način Ivica Tišljar u knjizi *Bio sam čuvar stare mame Katarine* iznosi svoje doživljaje vezane uz Tišljarovu tiskaru: *Gospodska 138 bio je kućni broj našega doma, trgovačke kuće: knjižare, tiskare, knjigovežnice naših roditelja Milka i Marice Tišljar*.⁹ Dalje piše da je njegov otac za svoje mušterije izdavao rukom pisane novine pod nazivom *Virjanske novine*, da bi nakon nekoliko brojeva naziv promijenio u *Virovske novine*.¹⁰ Na mrežnim stranicama *Podravske širine* povjesničar Nikola Cik o Milku Tišljaru bilježi: *S tiskarskim poslom Tišljar se upoznao 1921. godine kada je sa Stjepanom Bartolom pokrenuo tiskaru nakon što je nekoliko godina ranije iz Virja otišao tiskar Peroslav (Petar) Ljubić. Tišljarova i Bartolova tiskara nosila je naziv Herma, a njima se pridružio i Rade Navratil, no 1924. godine Tišljar je istupio iz te tvrtke koja je djelovala do 1930. godine. Već sljedeće godine Milko Tišljar je sa-*

4 KRČMAR, Stjepan: *Prvi književni časopis u Podravini*. // *Podravski zbornik* 1983 (ur. Franjo Horvatić), Koprivnica: Centar za kulturu Koprivnica; OOUR Muzej grada Koprivnice, 1983., 168.

5 KRČMAR, Stjepan: *Tiskare i izdavačka djelatnost u Virju*. // *Virje na razmeđu stoljeća I* (ur. Martin Berta... [et al.]), Virje: Zavičajni muzej Virje, 1981., 46.

6 KRČMAR, Stjepan: *Tiskare i izdavačka djelatnost u Virju*. // *Virje na razmeđu stoljeća I* (ur. Martin Berta... [et al.]), Virje: Zavičajni muzej Virje, 1981., 49.

7 KRČMAR, Stjepan: *Prvi književni časopis u Podravini*. // *Podravski zbornik* 1983 (ur. Franjo Horvatić), Koprivnica: Centar za kulturu Koprivnica; OOUR Muzej grada Koprivnice, 1983., 165–168. Podatci korišteni iz navedenoga članka.

8 KRČMAR, Đurđica: *115 godina tiskarstva i izdavaštva u Virju: bilten*. Virje: Osnovna škola prof. F. V. Šignjara, 2008., 2.

9 TIŠLJAR, Ivica: *Bio sam čuvar stare mame Katarine*. Virje: Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara; Općina Virje, 2005., 13.

10 Isto, 22.

mostalno preuzeo tiskarski posao u Virju, uz što je imao papirnicu i knjigovežnicu. Tišljarova tiskara djelovala je u njegovoj obiteljskoj kući do 1943. godine. Tišljar je sa svojim zaposlenicima (slagari, tipografi, linorezac) izrađivao različite tiskanice, cjenike, trgovačke poslovne knjige, ali i novine i knjige. I danas ima knjiga na kojima se nalazi ime Milka Tišljara koje je on tiskao, uvezao ili prodavao.¹¹

Kao što piše Stjepan Krčmar, Milko Tišljar 1923. pokreće novine *Naš list*. Uz njega je *Naš list* uređivao poznati hrvatski književnik i virovski učitelj Đuro Sudeta. U svibnju 1924. list je promijenio naziv u *Podravac*, a vlasnik i odgovorni urednik je Stjepan Bartol te se početkom 1925. godine ugasio. Isti urednik, kako navodi Krčmar, sa skupinom virovskih entuzijasta pokreće list *Svjetlost*, 4. travnja 1925. godine, koji izlazi svega tri subote. U tiskari Stjepana Bartola u Virju tiskano je i pet brojeva glasila *Općinska istina* koji su izlazili od ožujka 1925. godine do lipnja 1925. godine te kako Krčmar navodi 34. broj *Koprivničkih novina* koje su izašle 5. studenoga 1926. godine, a čiji je vlasnik i glavni urednik bio Dušan Ožegović iz Koprivnice.¹² *Prvi broj novog Podravca izašao je 9. travnja 1939., uoči stvaranja Banovine Hrvatske. Inicijator, vlasnik, izdavač, tiskar i odgovorni urednik bio je Milko Tišljar. Podravac Milka Tišljara izlazio je od 1939. godine do 1942. godine, vlasnik novina bio je sam Tišljar dok ga je uređivao Franjo Viktor Šignjar. Početkom 1941. godine ponovno je došlo je do promjene vlasnika i urednika. Vlasnik i urednik postao je Đuro Rašan. List se i dalje tiskao u kući Milka Tišljara. Za Đuro Rašana list je neko vrijeme izlazio i tjedno. Đuro Rašan ostao je u Podravcu do početka 1942. kad ga je opet preuzeo Milko Tišljar.*¹³ Kako se navodi

u Krčmarovom članku iz 1981. godine, naklada lista kretala se oko 2000 primjeraka. Treba spomenuti prvijence početaka virovske pisane umjetnosti, a to su *Virjanske novosti* koje su pisane perom i tintom i izlazile su u samo jednom primjerku.¹⁴ Potom *Virovske šaljive novine Čuča* pisane rukom i perom virovskoga učitelja i hrvatskoga književnika Đure Sudete, koje su također izlazile u jednom primjerku. U Tablici 1. popisani su nazivi nakladnika koji se pojavljuju krajem 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća; *Tiskara Peroslava Ljubića, Virje, Knjigotiskara S. Bartol i drug., Virje* (navodi se negdje i kao *Tiskara Hermo*), *Izdavač HSKO »Tomislav«, Hrvatski katolički đaci, Virje i Tiskara Milko Tišljar, Virje*. Izlaze serijske publikacije pod ovim nazivima: *Podravac* (1893. – 1905.; 1924.; 1939. – 1942.), *Rusanova zvijezda* (1897.), *Podravski glasnik* (1898.), *Hrvatske novine* (1905. – 1912.), *Naš list* (1923.; 1924.), *Svjetost* (1925.), *Općinska istina* (1925.), tri izdanja almanaha *Hrvatska duša* te deset knjiga koje su napisali ovi autori: Josip Vergilije Perić, Zvonimir Pužar, Đuro Sudeta, Ivo Horvat, Ivanko Vlašićak, Josip Jager, Gjurio Ljubić, Kamilo Križanić i Jerko Tišljar. Najzastupljeniji je tiskarski obrt, koji je u to vrijeme i virovski nakladnik, *Knjigotiskara S. Bartol i drug., Virje*. Zanimljive osobe koje svakako ovdje treba spomenuti, a njihovo djelovanje vezano je i uz same početke izdavačke djelatnosti, su svećenik Ivanko Vlašićak i pučki pisac Zvonimir Pužar koji su djelovali u Virju. Ivanko Janko Vlašićak rođen je 6. prosinca 1879. u Virju, prema zapisima Vladimira Lončarevića posebno se istaknuo uredničkim, leksikografskom i spisateljskim radom, a najveća je njegova zasluga osnutak almanaha katoličkih svećenika čiji svesci izlaze 1924., 1925. i 1926. u Virju.¹⁵ Detaljnije o spomenutom svećeniku pisao je Ilija Pejić u knjizi *Svećenici iz*

11 CIK, Nikola: *Tiskar Milko Tišljar iz Virja*, <https://podravske-sirine.com.hr/arhiva/8311> (21. 10. 2019.)

12 KRČMAR, Stjepan: *Tiskare i izdavačka djelatnost u Virju. // Virje na razmeđu stoljeća: zbornik I* (ur. Martin Berta... [et al.]), Virje: Zavičajni muzej Virje, 1981., 53. (Zapisi prilagođeni prema bilješkama autora.)

13 KRČMAR, Stjepan: *Tiskare i izdavačka djelatnost u Virju. // Virje na razmeđu stoljeća: zbornik I*, Virje: Zavičajni muzej Virje,

1981., 54.

14 KRČMAR, Đurđica: *115 godina tiskarstva i izdavaštva u Virju: bilten. Virje: Osnovna škola prof. F. V. Šignjar, 2008, 2.*

15 LONČAREVIĆ, Vladimir: *Ivanko Vlašićak i »Vedre hrvatske duše«*. // *Glas Koncila: katoličke tjedne novine* 11, (13. 3.

Tab. 1. Popis nakladnika i tiskara te knjižne građe tiskane na području virovske općine krajem 19. i početkom 20. stoljeća

NAKLADNIK	GODINA IZDANJA	NASLOV	AUTORI/UREDNICI
Tiskara Peroslava Ljubića, Virje	1893. – 1905.	Podravec: list za gospodarstvo, pouku i zabavu; Podravec: list za gospodarstvo, pouku i zabavu: glasilo Kotoru gjurgjevačkoga; Podravec: list za politiku, drušvenost i gospodarstvo; Podravec: list za pouku, gospodarstvo i politiku; Podravec: novine za politiku i gospodarstvo	Peroslav Ljubić
Tiskara Peroslava Ljubića, Virje	1897.	Rusanova zvijezda: zabavno poučni list za hrvatski narod	Peroslav Ljubić
[s. n.]	1898.	Podravski glasnik: list za politiku, gospodarstvo, zabavu i pouku	D. Drašković
Tiskara Peroslava Ljubića, Virje	1903.	Srpsko-hrvatski spor (Der serbo-kroatische Streit)	Josip Vergilije Perić (napisao na njemačkome jeziku), Peroslav Ljubić (prijevod)
Tiskara Peroslava Ljubića, Virje	1905. – 1912.	Hrvatske novine: list za politiku i gospodarstvo; Hrvatske novine: glasilo Hrvatske pučke seljačke stranke; Hrvatske novine: samostalno demokratsko glasilo; Hrvatske novine: list za pouku, zabavu i gospodarstvo	Peroslav Ljubić
Naklada tiskare P. Ljubića, Virje	1907.	Osveta na Gvozdu: pripoviest iz hrvatske prošlosti	Zvonimir Pužar
Knjigotiskara S. Bartol i drug. Virje	1923.; 1924.	Naš list: vanstranačko glasilo za politiku, pouku, gospodarstvo i zabavu	Milko Tišljar, Đuro Sudeta
Tiskara S. Bartol i drug., Virje.	1924.; 1925.; 1926.	Hrvatske duše: almanah hrvatskih katoličkih svećenika	Ivanko Vlašićak
Knjigotiskara S. Bartol i drug. Virje	1924.	Podravec: glasilo za Đurđevac, Virje, Novigrad i okolice	Stjepan Bartol
Knjižara »Hermo«	1924.	Osamljenim stazama	Đuro Sudeta
Knjigotiskara S. Bartol i drug. Virje; Hrvatsko pjevačko društvo »Rusan«	1924.	Hrv. pjevačko društvo »Rusan« u Virju: povodom četrdesete godišnjice osnutka i posvete barjaka 1884.-1924.	Đ. S. Sudeta
Knjigotiskara S. Bartol i drug., Virje	1925.	Zvuci osame	Ivo Horvat (autor), Đuro Sudeta (predgovor)
Tiskara S. Bartol i drug., Virje	1925.	Svjetlost: list za narodno prosvjećivanje	
Tiskara S. Bartol i drug., Virje	1925.	Općinska istina: glasilo naprednih općinskih činovnika za unapređenje općinske uprave i staleških interesa	Miloš Bogunović, Dušan Ožegović
Izdavač I. Vlašićak, Tiskara S. Bartol i drug. Virje	1924.	Povijest Trapiskog manastira »Marije Zvijezde« kod Banjaluke	Ivanko Vlašićak
Knjigotiskara S. Bartol i drug., Virje.	1927.	Utvare i vračare	Josip Jager
Knjigotiskara S. Bartol i drug., Virje	1930.	Komarnički knez Velimir: historijska pripovijest iz stare prošlosti Novigrada Podr. i provale Mongola u Hrvatsku	Gjuro Ljubić
»Hermo« M. Tišljara, Virje	1934.	Uputstvo za blagajničko poslovanje školskog odbora	Stjepan Horduk
Naklada i tiskara M. Tišljara	1936.	List individualnih učeničkih osobina: formular za skup psihofizičkih podataka	Stjepan Horduk

NAKLADNIK	GODINA IZDANJA	NASLOV	AUTORI/UREDNICI
Štamparija M. Tišljar, Virje.	1936.?	Godišnji izvještaj za školsku godinu 1934 – 35.	Državna građanska mješovita škola u Virju
Štamparija M. Tišljar, Virje.	1937.?	Godišnji izvještaj državne mješovite građanske škole Ferde Rusana u Virju za školsku 1935-36 god.	Državna mješovita građanska škola Ferde Rusana u Virju
Knjigotiskara S. Bartoli drug., Virje	1939. – 1942.	Podravec: glasilo za sva privredna, kulturna i društvena pitanja; Podravec: glasnik srednje Podavine i sjevernog bilogorskog obrežja za društvena, kulturna i gospodarska pitanja; Podravec: glasnik srednje Podavine i sjevernog bilogorskog obrežja	Milko Tišljar, Franjo Viktor Šignjar, Đuro Rašan
Hrvatski katolički đaci, Virje	1940.	Uspomeni Đure Sudete	Kamil Križanić
Tisak M. Tišljar, Virje.	1941.	Na pragu ljepote	Kamil Križanić
HSKO »Tomislav«, Tiskara Milko Tišljar, Virje	1941.	Mi idemo k cilju, pjesme i članci	Jerko Tišljar

župe Virje: rođeni krajem XIX. stoljeća gdje između ostaloga opisuje njegovu usku suradnju s književnikom Đurom Sudetom, bogatstvo lirskih opisa u kojima Vlašićak opisuje virovski kraj te, uz sve ostalo, i njegovu brigu o jezičnoj čistoći hrvatskoga jezika.¹⁶

O povezanosti Zvonimira Pužara s Virjem piše Mira Kolar-Dimitrijević navodeći da 1900. godine radi u Virju kao suradnik Ljubičeva Podravca jer se oženio s Virovkom, odlazi iz Virja te se natrag vraća na poziv Peroslava Ljubića 1906. godine. U Virju mu je povjereno uređivanje *Hrvatskih novina*, bio je blagajnik u virovskoj Hrvatskoj čitaonici, oživljava Pjevačko društvo Rusan, drži predavanja i vrlo je aktivan u društveno-kulturnom životu Virja. Tu objavljuje (1907. godine) povijesnu pripovijest *Osveta na Gvozdu* koja je pisana s jakim osjećajem rodoljublja.¹⁷ Zanimljivi su za daljnja istraživanja *Godišnji izvještaji*

za školske godine 1934./1935. i 1935./1936. Državne mješovite građanske škole u Virju čiji tisak potpisuje Štamparija M. Tišljar, Virje.¹⁸ Možemo zaključiti da u području virovskoga nakladništva s kraja 19. stoljeća i početka 20. stoljeća najviše se tiskaju novine čija je uloga, uz obavijesnu, prvenstveno podizanje svijesti, odgajanje i svojevršno obrazovanje običnoga puka.

3. Virovsko nakladništvo i knjižna građa tiskana od 1958. godine

U Tablici 2. kronološkim redoslijedom navedena su izdanja knjiga koje su na prostoru današnje virovske općine izlazila od 1958. godine do danas. U tom razdoblju na području virovske općine bilježi se 12 nakladnika čiji su naziv vidljivi u Tablici 2. Oni izdaju publikacije koje opisuju osnovnu misiju i viziju društva ili ustanove koja ih izdaje. Na području virovske općine, ovim istraživanjem, od 1958. godine do današnjih dana zabilježeno je 59 knjiga, koje izdaju virovski nakladnici, te je njihov popis naveden u Tablici 2. Najzastupljeniji mali nakladnici su Osnovna

2011.), 21. Dostupno na https://issuu.com/glaskonc/docs/fe-ljton_2011_08-17/4 (21. 5. 2020.).

¹⁶ PEJIĆ, Ilija: *Ivanko Janko Vlašićak – književno djelo i jezična promišljanja (Virje, 1879. – Brestovac, 1935.): Svećenici iz župe Virje: rođeni krajem XIX. stoljeća*. Virje: Općina Virje, 2010., 58-82.

¹⁷ KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira: *Pučki pisac Zvonimir Pužar i Križevci 1910. – 1923. godine* // CRIS: časopis Povijesnoga društva Križevci V, 1, 2003., 17.;19. Dostupno na: <https://hrcaak.srce.hr/93702> (21. 5. 2020.).

¹⁸ Digitalizirani izvještaji vidljivi na <http://library.foi.hr/knjige/knjiga1.aspx?B=1&C=X01268>, <http://library.foi.hr/knjige/knjiga1.aspx?B=1&C=X01269> (21. 5. 2020.)

škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje i Općina Virje.

Ovdje još jednom treba napomenuti da su Općina Virje i Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara dugogodišnji registrirani izdavači, što se može vidjeti i po broju objavljenih publikacija. U knjigama koje se izdaju piše se o znamenitim ljudima virovske kraja, opisuje se kulturna tradicija i baština, bilježe se zanimljivi događaji koji se odnose na određena društva s područja virovske općine i slično. Zanimljiva je i vrijedna knjiga Martina Matišina *Virovske tiskovine* objavljena 1999. godine, u izdanju

Zavičajnoga muzeja Virje, a koja donosi pregled tiskovina objavljenih do 1999. godine. Virovsku knjižnu građu sam urednik unutar 78 stranica knjige, ujedno su to i sama poglavlja, dijeli na: *Knjige i publikacije, Novine i ostala javna glasila, Katalozi izložbi, Zabave, Koncerti, Kazališni programi, Proglasi, Programi i Sitni tisak*. U Tablici 2. prikazano je da u periodu od 1941. godine pa sve do 1976. godine gotovo na cijelom području se i ne objavljuju knjige, izuzev knjige koju objavljuje Sportsko društvo »Podravac« 1958. godine. Razlozi su slični na prostoru cijele države, a objašnjava ih

Tab. 2. Popis nakladnika i knjiga tiskanih na području virovske općine od 1958. godine

NAKLADNIK	GODINA IZDANJA	NASLOV	AUTORI/UREDNICI
Sportsko društvo "Podravac"	1958.	Ivan Levačić najbolji jugoslavenski biciklist: o pedesetogodišnjici društva "Podravac" 1908-1958	Mato Kudumija
Župni ured Virje	1976.	Virje: povijesno-kulturni prikaz postanka i razvoja mjesta i župe Svetoga Martina prigodom 350. godišnjice prvog spominjanja Prodavića kao Virja : 1626.-1976.	Paškal Cvekan (autor), Ivan Vragović (urednik)
Vlastita naklada	1978.	Glavica luka	Dragutin Feletar, Josip Turković
Narodna čitaonica s knjižnicom, Virje	1978.	Sto godina Narodne čitaonice u Virju: 1878-1978	Stjepan Krčmar
Rkt. župni ured Virje	1981.	Alkohol je tvoja propast (prilog Podravske zvonice)	Ivan Grgec
Podravski Zvonici, Gajeva 11, Virje	1984.	Hvalimo Gospodina: crkvena pjesmarica s molitvenim obrascima	PODRAVSKI ZVONICI
Zavičajni muzej Virje	198?	Virje u vremenu i prostoru (brošura)	Martin Matišin, Ivan Pikivača
Zavičajni muzej Virje	1993.	Mali virovski etnografski album	Miroslav Dolenc Dravski
Općinsko poglavarstvo Virje, Otvoreno sveučilište Zagreb	1994.	Ljekoviti doživljaji djetinjstva	Miroslav Dolenc Dravski
Općinsko poglavarstvo Virje, Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	1996.	Životni vrtuljak Miroslava Dolenca Dravskoga	Željko Obad (urednik)
Zavičajni muzej Virje	1997.	Spomenica Zavičajnog muzeja Virje 1977 – 1997.	Martin Matišin
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje; Općina Virje	1998.	Neotesano pismo mom prijatelju = Lettre impolie a mon am	Marijan Zubanović
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje; Općina Virje	1998.	Dvije priče	Marijan Zubanović

NAKLADNIK	GODINA IZDANJA	NASLOV	AUTORI/UREDNICI
Dobrovoljno vatrogasno društvo Virje	1998.	Dobrovoljno vatrogasno društvo Virje: 1878.-1998.: 120. obljetnica POVJESNICA DRUŠTVA	Petar Petrićec (autor), Dražen Podravec (urednik)
Zavičajni muzej Virje	1999.	Virovske tiskovine: do danas	Martin Matišin
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	1999.	Povijest virovskoga školstva: prigodom 240. obljetnice	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	1999.	Neotesano pismo mom prijatelju II = Lettre impolie a mon ami II	Marijan Zubanović
Općina Virje	1999.	Spomenica župe Virje: Virje u dvadesetom stoljeću	Gustav Kuzmić
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje; Općina Virje	2000.	Virovske priče: priče iz Podravine	Marijan Zubanović
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2001.?	Neotesano pismo mom prijatelju III = Lettre impolie a mon ami III	Marijan Zubanović
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2002.	Đuro Sudeta u Virju: 1923.-1927.	Dražen Podravec
Hrvatsko društvo za osteoporozu, Podružnica Virje	2003.	Zdravi i pokretni i poslije 50: uz preporuku Hrvatskoga društva za osteoporozu	Marija Cik
Društvo "Naša djeca"	2003.	50 godina Društva "Naša djeca Virje"	Maja Šoš
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2003.	Radost učenja – integrirana i projektna nastava u osnovnoj školi	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2004.	Z mojih bregov/Fran Galović. Podravina/Z mojih bregov; s fotografijama Ivica Tišljara	Fran Galović, Miroslav Dolenc Dravski, Dražen Podravec (urednik)
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje; Općina Virje	2005.	Bio sam čuvar stare mame Katarine	Ivica Tišljara (autor), Zdravko Tišljara (urednik)
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2005.	140 godina školskih vrtova u Virju	Dražen Podravec
Općina Virje	2005.	Jognjišće	Dražen Hrženjak Matoš
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2006.?	Zgrade i objekti virovskoga školstva	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2006., 1. izdanje	Lepa moja stara klet	Bosiljka Crnković
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2006.	Zatočenik daljina: neotesano pismo mom prijatelju 4	Marijan Zubanović
Općina Virje, Mjesni odbor Šemovci	2007.	Šemovci: prilozi za povijest mjesta	Ivica Zvonar
Športsko društvo "Podravac" Virje	2008.	100 godina športa u Virju: 1908. – 2008.	Martin Matišin
Športsko društvo "Podravac" Virje	2008.	Ivan Levačić: hrvatska biciklistička legenda	Martin Matišin
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2008.	130 godina Dobrovoljnog vatrogasnog društva Virje	Dražen Podravec
Odbor Martinjskih dana općine Virje 2008.	2008.	Josip Široki Baček: prvi hrvatski doktor muzikologije	Dražen Podravec

NAKLADNIK	GODINA IZDANJA	NASLOV	AUTORI/UREDNICI
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2008.	115 godina tiskarstva i izdavaštva u Virju: bilten	Đurđica Krčmar Zalar
HPD "Ferdo Rusan"	2009.	Hrvatsko pjevačko društvo Ferdo Rusan: 125 godina	Martin Mihaldinec
HPD "Ferdo Rusan"	2009.	Ferdo Rusan: životni put i stvaralaštvo u Virju i Šemovcima	Martin Mihaldinec (autor) Biserka Hatadi (urednik)
Športsko društvo Podravec	2009.	Ivan Levačić: hrvatska biciklistička legenda	Martin Matišin
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2009.	250 godina virovškoga školstva: s naglaskom na posljednjih deset godina	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2010., 2. prošireno i dopunjeno izdanje	Lepa moja stara klet	Bosiljka Crnković
Općina Virje	2010.	Svećenici iz župe Virje: rođeni krajem XIX. stoljeća	Ivica Zvonar, Dragutin Feletar, Vjenceslav Heroud, Dražen Podravec, Gustav Kuzmić, Ilija Pejić
Općina Virje; Mjesni odbor Šemovci	2011.	Povjesnica Dobrovoljnog vatrogasnog društva Šemovci : 1926.-2011.	Dražen Podravec
Općina Virje	2012.	Sestre dominikanke u Virju: Kongregacija svetih anđela čuvara: 70 godina Bogu na slavu, redu na ponos, na dobro narodu	Dražen Podravec
Općina Virje	2012.	Crkva Svetog Križa u Šemovcima 1832.-2012.	Ivica Zvonar
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2013.	Sjećanja: autobiografski zapisi jednog učitelja	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2013.	Virovka	Željka Ivorek Katarina Franjo
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2014.	Recepti virovske sokačić	Željka Ivorek, Katarina Franjo
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2015.	Krš i kuš	Bosiljka Crnković
Općina Virje	2017.	Kulturno-umjetničko društvo Zvirišće: naših prvih deset godina	Dražen Podravec
Općina Virje	2017.	Tri koraka sim, tri koraka tam: kazališno-amaterski pokušaji	Katarina Franjo, Đurđica Krčmar Zalar
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje; Općina Virje	2018.	Traditional cookbook from Virje	Lena Fulir
Narodna knjižnica Virje	2018.	Priča o vitezu i Martinu	Ivanka Martinčić Ferenčić
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2019.	Moj zeleni zavičaj [o ekologiji i ekološkom odgoju i obrazovanju u Virju]	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje; Općina Virje	2019.	Traditionelle Rezepte aus Virje	Nikolina Zglavnik Matica, Brankica Šeničar
Općina Virje	2019.	Đuro Zvonar	Ivica Zvonar
Narodna knjižnica Virje	2019.	Bilješke dječjeg knjižničara	Ivanka Ferenčić, Martinčić, Maja Lesinger

profesor Stipčević: *Od 1945. do 1948. nestaju sve privatne knjižare u Hrvatskoj. Postojeće se knjižare oduzimaju vlasnicima i utapaju se u novonastala nacionalizirana knjižarska poduzeća. Knjižarstvo je u doba komunizma u Hrvatskoj bilo osuđeno da prodaje samo one knjige što su ih tiskala državna nakladna poduzeća koja su bila pod strogim nadzorom državnih i partijskih cenzorskih i drugih institucija.*¹⁹

Svakako valja od sitnoga tiska ovdje izdvojiti npr. *Mapu crteža* Josipa Turkovića iz 1972. godine, tiskano u Virju u 40 primjeraka, zatim razglednice *Pozdrav iz Virja* iz 1998. godine koje je pripremio i uredio Martin Matišin, a izdao Zavičajni muzej Virje. U Tablici 3. zabilježeni su izdavači serijskih publikacija i serijske publikacije koje se pojavljuju na razini virovske općine i to od 1981. godine. Osim po važnosti u broju izdanja, a to je 9, sadržajno najvažnija publikacija koja se izdaje s prekidima od 1981. godine je zbornik *Virje na razmeđu stoljeća*. Od 1981. godine do 2000. kao izdavač potpisan je Zavičajni muzej Virje, u periodu od 2001. do 2012. godine *Zbornik* nije izlazio te 2012. godine ponovno izdavanje *Zbornika* pokreće Općina Virje. Ovdje treba spomenuti školski list *Mali Virovec* koji izlazi od 1960. godine, izdavač je Osnovna škola Virje te u novije vrijeme *Virovski bobnjar: godišnjak Općine Virje* u izdanju Općine Virje.

4. Doprinos Osnovne škole prof. Franje Viktora Šignjara Virje virovskom nakladništvu

Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara Virje, jedna je od rijetkih u Koprivničko-križevačkoj županiji, a može se reći i u Republici Hrvatskoj, koja njeguje izdavačku djelatnost. Škola je 2004. godine registrirana kao mali izdavač u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici te već 16 godina regi-

strirano izdaje knjižne publikacije. Knjige koje se izdaju su obrazovnoga karaktera te posvećene zavičajnoj književnosti i baštini. Prosječna naklada je 500 primjeraka određene publikacije. Zaključno s 2019. godinom izdano je 26 knjiga. Od 1960. godine kontinuirano izlazi školski list *Mali Virovec* te je do sada izdano 59 brojeva, nekoliko godina ekološki glasnik *Zelenko*, povremeno bilten *Mladi Virovec* te od 2001. do 2006. *Godišnjak Osnovne škole prof. Franje Viktora Šignjara*. U nastavku se unutar tablice nalazi kronološki prikaz izdavačke djelatnosti Osnovne škole prof. Franje Viktora Šignjara, a odnosi se na razdoblje od dvadeset i tri godine (1996. – 2019.). U tom je razdoblju izdano 25 knjiga, zatim otisnuti bilteni *Mladi Virovec* i *115 godina tiskarstva i izdavaštva u Virju* te se u posebnu kategoriju mogu klasificirati serijske publikacije, kao što je već navedeno, *Mali Virovec* te do 2006. godine *Godišnjak*, potom nekoliko brojeva ekološkoga glasnika *Zelenko*. Dražen Podravec urednik je pet knjiga u kojima je prikazano virovsko obrazovanje, povijesni pregled i razvoj virovskoga školstva. Knjige su naslovljene: *Povijest virovskoga školstva: prigodom 240. obljetnice, 140 godina školskih vrtova u Virju, Zgrade i objekti virovskoga školstva, 250 godina virovskoga školstva: s naglaskom na posljednjih deset godina te Moj zeleni zavičaj [o ekologiji i ekološkom odgoju i obrazovanju u Virju]*. Zatim Dražen Podravec 2013. godine autor je svojih autobiografskih zapisa koje naslovljuje *Sjećanja: autobiografski zapisi jednog učitelja*. Zanimljiv je svojevrsni pedagoški priručnik objavljen 2003. godine pod naslovom *Radost učenja – integrirana i projektna nastava u osnovnoj školi* u kojem se u obliku metodičkih scenarija prikazuje integrirana i projektna nastava koju provode učitelji zajedno sa svojim učenicima s ciljem pokazivanja primjera dobre prakse i pomoći, u osmišljavanju i realiziranju sličnih projekata, ostalim učiteljima i učenicima u Republici Hrvatskoj. *Radost učenja* u izdanju Osnovne škole prof. Franje Viktora Šignjara iz Virja je jedna od prvih publikacija objavljenih na prostoru

¹⁹ STIPČEVIĆ, Aleksandar: *Socijalna povijest knjige u Hrvata*. Knjiga III.: *Od početka hrvatskoga narodnoga preporoda (1835.) do danas*. Zagreb: Školska knjiga, 2008., 104; 106.

Tab. 3. Prikaz nakladnika i izdanja serijskih publikacija na području virovske općine od 1958. godine

NAKLADNIK	GODINA IZDANJA	NASLOV	AUTORI/UREDNICI
Zavičajni muzej Virje	1981.	Virje na razmeđu stoljeća: zbornik I	Redakcijski kolegij: Martin Berta... [et al.]
Zavičajni muzej Virje	1984.	Virje na razmeđu stoljeća: zbornik II	Redakcijski kolegij: Martin Berta et al.
Zavičajni muzej Virje	1987.	Virje na razmeđu stoljeća: zbornik III	Boro Rogić, urednik i grafička oprema
Zavičajni muzej Virje	1991.	Virje na razmeđu stoljeća: zbornik IV	Urednički odbor: Josip Ljubić... [et al.]
Zavičajni muzej Virje	1993.	Virje na razmeđu stoljeća: zbornik V	Redakcijski odbor: Gustav Kuzmić... [et al.]
Zavičajni muzej Virje	2000.	Virje na kraju XX. stoljeća kroz pisanu riječ i fotografiju	Martin Matišin
Općina Virje	2012.	Virje na razmeđu stoljeća: zbornik 6	Dragutin Feletar Dražen Podravec
Općina Virje; Družba Braća Hrvatskoga zmaja, Zmajski stol križevački	2013.	Virje na razmeđu stoljeća: zbornik 7	Dragutin Feletar Dražen Podravec
Općina Virje	2018.	Virje na razmeđu stoljeća: zbornik 8: zbornik je posvećen 25. godišnjici osnivanja Općine Virje	Dragutin Feletar, Dražen Podravec
Općina Virje	2016. – 2019.	Virovski bobnjar: godišnjak Općine Virje	Danijela Sunara-Jozek
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	Školski list izlazi jednom godišnje kontinuirano od 1960. godine.	Mali Virovec	Ivan Senjan, Branka Senjan, Nada Čanjevac, Kristina Zvonar, Branka Jakupec, Marica Cik Adaković, Đurđica Krčmar Zalar, Katarina Franjo, Danijela Sunara-Jozek, Mirela Halaček, Ksenija Janković Vusić...
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2000./2001. – 2005./2006.	Godišnjak Osnovne škole prof. Franje Viktora Šignjara, Virje izlazi jednom u školskoj godini od 2000./2001. do 2005./2006. godine.	Dražen Podravec
Rkt. župni ured Virje	1976.-1997.	Podravski zvonici: [vjersko-informativni list župa srednje Podravine]	Ivan Vragović, Stjepan Čadoić
MKSSOH	198? – 1986.	VOL – virovski omladinski list	Ivan Pikivača
Filatelističko društvo Đure Sudete	1998.	Izvešće Filatelističkog društva Đure Sudete u Virju	Ivan-Zvonimir Senjan

Republike Hrvatske, a koja prikazuje primjere dobre prakse i učiteljskoga rada s učenicima. Zatim pet knjiga posvećenih zavičajnim autorima i zavičajnom pjesništvu: *Životni vrtuljak Miroslava Dolenca Dravskoga, Đuro Sudeta u Virju: 1923. – 1927., Z mojih bregov / Fran Galović. Podravina / Miroslav Dolenc Dravski, Lepa moja stara klet*

i Krš i kuš. Virovec Ivica Tišljar napisao je 2005. godine knjigu naslovljenu *Bio sam čuvar stare mame Katarine* u kojoj progovara o svom životu provedenom u Virju, a danas je to svojevrsan zavičajni priručnik i predložak učenicima i učiteljima u proučavanju etnografske baštine virovskoga kraja. Unutar volonterskoga projekta *Što*

moгу učiniti za tebe (unutar kojega učenici i učiteljice posjećuju stare i nemoćne osobe u virovskoj općini), 2014. godine, nastala je knjiga recepata *Recepti virovske sokačić* unutar koje su sakupljeni tradicionalni virovski recepti koje su učenicima pripovijedale njihove bake. Posebnost knjige je ta što je pisana rukom učenika i već sada je svojevrsni turistički suvenir Koprivničko-križevačke županije. Knjiga recepata 2018. godine, uz pomoć učenika i učiteljice Lene Fulir, prevedena je i izdana na engleskom jeziku te 2019., uz pomoć učenika i učiteljica Brankice Šeničar i Nikoline Zglavnik Matica, na njemačkome jeziku. Knjige su otisnute uz podršku i sunakladništvo Općine Virje. Valja tu ponovno izdvojiti bilten *115 godina tiskarstva i izdavaštva u Virju* koji je 2008. sastavila školska knjižničarka Đurđica Krčmar Zalar, a unutar njega su popisane knjižne publikacije izdane na području općine Virje do 2008. godine i ovdje se s razlogom taj bilten uvrštava u Tablicu 4.

5. U kontekstu županijskog nakladništva

Kao što je već napomenuto, a vezano uz virovsko nakladništvo: *Širenje pismenosti, sve veći broj izvrsnih domaćih književnika, povjesničara, lingvistica, geologa i stručnjaka za sve znanstvene discipline te povećana kupovna moć gradskoga stanovništva potaknula je pojavu novih nakladnika u posljednjim desetljećima 19. stoljeća. Knjige na hrvatskom jeziku tiskaju knjižari-nakladnici, tiskari-nakladnici, kulturne ustanove, znanstvena društva, sveučilišni zavodi, kao i nakladnici koji su se odvojili od tiskarstva i knjižarstva te koji se bave isključivo nakladničkim radom. Bogatstvo izdavačke djelatnosti u posljednjim desetljećima 19. stoljeća i u prvim desetljećima 20. stoljeća na najbolji način govori o burnom razvoju i stvaralačkoj zrelosti hrvatske lijepe književnosti i znanosti u Hrvata, a samim time i o vrlo značajnoj proizvodnji pisane riječi*

*općenito.*²⁰ Povezano s citiranim zanimljiv je i osvrt akademika Dragutina Feletara na virovsku nakladničku djelatnost u knjizi *Podravina* koji ustvari i pokazuje koliko je važna virovska nakladnička djelatnost za razvoj nakladništva u Koprivničko-križevačkoj županiji. Akademik Feletar zapisuje: *Za razvijanje društvenog života (a i ukupnog razvoja) od poticajnog je značenja bilo osnivanje prvih novina u Koprivnici i Virju, odnosno stasanje suvremenih sredstava informiranja. U podravskom novinstvu, koje se javlja nakon prvih izdanih novina u Zagrebu i Varaždinu (a u vezi i s osnivanjem lokalnih tiskara), vlada već u početnoj fazi velika šarolikost. Novine u to doba manje su informativnoga karaktera, iako u jednom dijelu obavljaju funkciju registratora zbivanja, već služe kao javna tribina i propaganda raznoznačnim stranačkim opredjeljenjima građana. Te su novine, dakle, odraz svojega vremena, a time i kadrovskih i materijalnih mogućnosti izdavača. Sve novine tada su izdavane volonter-ski (Podravina do Prvoga svjetskoga rata nije imala profesionalnoga novinara), a novine su se više održavale priložima stranačkih funkcionara i njihovih istomišljenika nego li iz pretplate (jer naklada se uglavnom kretala manje od tisuću primjeraka). U takvim prilikama i u okviru stranačkih opredjeljenja, koprivničke i virovske lokalne novine, kao i drugdje, bile su podložne velikim promjenama. Neke su izlazile kratko, neke neredovito (obično je tada termin izlaza bio: tjedno), mijenjale su nazive i koncepciju, itd.*²¹ Dalje navodi kako su prve koprivničke novine naslovljene *Koprivnički glasnik* tiskane u tiskari Tituša Kostinčera 1896. godine. Dok su prve novine u Virju izašle 1893. godine i nosile su naziv *Podravac*, a uređivao ih je Peroslav Ljubić. Izlaze kontinuirano do 1905. kada im vlasnik mijenja naziv u *Hrvatske novine*.

²⁰ STIPČEVIĆ, Aleksandar: *Socijalna povijest knjige u Hrvata*. Knjiga III.: *Od početka hrvatskoga narodnoga preporoda (1835.) do danas*. Zagreb: Školska knjiga, 2008., 31–32.

²¹ FELETAR, Dragutin: *Podravina: općine Đurđevac, Koprivnica i Lučbreg u prošlosti i sadašnjosti*. Knjiga 1: *Povijesno-geografski pregled od paleolitika do 1945. godine*. Koprivnica: Centar za kulturu – OOUR Muzej grada Koprivnice, 1988., 264–265.

Tab. 4. Popis knjižnih publikacija u izdanju Osnovne škole prof. Franje Viktora Šignjara, Virje

NAKLADNIK	GODINA IZDANJA	NASLOV	AUTORI/UREDNICI
Općinsko poglavarstvo Virje, Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	1996.	Životni vrtuljak Miroslava Dolenca Dravskog	Željko Obad
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje; Općina Virje	1998.	Dvije priče	Marijan Zubanović
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	1999.	Povijest virovskega školstva: prigodom 240. obljetnice	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje; Općina Virje	2000.	Virovske priče: priče iz Podravine	Marijan Zubanović
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2001.?	Neotesano pismo mom prijatelju III = Lettre impolie a mon ami III	Marijan Zubanović
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2002.	Đuro Sudeta u Virju: 1923.-1927.	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2003.	Radost učenja - integrirana i projektna nastava u osnovnoj školi	Dražen Podravec.
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2004.	Z mojih bregov/Fran Galović Podravina/ Miroslav Dolenc Dravski	Fran Galović, Miroslav Dolenc Dravski, Dražen Podravec (urednik)
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje; Općina Virje	2005.	Bio sam čuvar stare mame Katarine	Ivica Tišljar (autor), Zdravko Tišljar (urednik)
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2005.	140 godina školskih vrtova u Virju	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2006., 1. izdanje	Lepa moja stara klet	Bosiljka Crnković
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2006.	Zatočenik daljina: neotesano pismo mom prijatelju 4	Marijan Zubanović
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2006.	Zgrade i objekti virovskega školstva	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2008.	130 godina Dobrovoljnog vatrogasnog društva Virje	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje; DVD Virje	2008.	115 godina tiskarstva i izdavaštva u Virju: bilten	Đurđica Krčmar Zalar
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2009.	250 godina virovskega školstva: s naglaskom na posljednjih deset godina	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2010., 2. prošireno i dopunjeno izdanje	Lepa moja stara klet	Bosiljka Crnković
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2013.	Sjećanja: autobiografski zapisi jednog učitelja	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2013.	Virovka	Željka Ivorek, Katarina Franjo

NAKLADNIK	GODINA IZDANJA	NASLOV	AUTORI/UREDNICI
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2014.	Recepti virovske sokačić	Željka Ivorek, Kataraina Franjo
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2015.	Krš i kuš	Bosiljka Crnković
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje; Općina Virje	2018.	Traditional cookbook from Virje	Lena Fulir
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje; Općina Virje	2019.	Traditionelle Rezepte aus Virje	Nikolina Zglavnik Matica; Brankica Šeničar
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2019.	Moj zeleni zavičaj [o ekologiji i ekološkom odgoju i obrazovanju u Virju]	Dražen Podravec

Dalje akademik Feletar navodi da su prestale izlaziti 12. listopada 1911. godine. Zatim od 20. ožujka 1898. u Virju izdaju se novine koje nose naziv *Podravski glasnik*, a uređuje ih D. Drašković. Od posebne je važnosti za kulturnu povijest Podravine pokretanje prvog *zabavno-poučnog lista za hrvatski narod* pod naslovom *Rusanova zvijezda*, koji je već 1897. u Virju izdavao Perošlav Ljubić. Feletar u *Podravini* piše da je list *Rusanova zvijezda* bio prvi list za kulturu u našim krajevima. No, izašlo je samo nekoliko brojeva. Feletar smatra da ima nekih indicija da je u Virju već 1895. godine tiskan list za kulturu *Preradova zvijezda*, a uređio ga je pučki pisac Ivan Lepušić.²² Hrvoje Petrić u *Podravskom zborniku* 2018. godine piše članak naslovljen *Prilog poznavanju političke djelatnosti Petra (Peroslava) Ljubića (1903.–1910.)* te između ostaloga zaključuje: *Peroslav Ljubić u politička zbivanja Podravine ulazi 1903. godine surađujući s tadašnjim tajnikom Kluba Hrvatske stranke prava Stjepanom Radićem kao i njegovim bratom Antunom. Ostaje povezan s braćom Radić te je tako ušao u krug osnivača Hrvatske pučke seljačke stranke (HPSS) čije osnivanje pomaže kroz svoje novine Podravec koje će kasnije preimenovati u Hrvatske novine. Te*

*su novine postale i glavno glasilo HPSS-a.*²³ Gradska knjižnica »Fran Galović« svake godine detaljno objavljuje izvještaj o nakladničkoj djelatnosti u protekloj godini. Sveprisutne su publikacije s područja virovske općine. U Tablici 5. nalazi se popis publikacija objavljenih u najnovije vrijeme, tj. od početka 2000. godine pa sve do kraja 2019. godine. Prema navedenom popisu izdavači su izdali ukupno 40 knjiga, 4 zbornika, 4 broja godišnjaka Općine Virje i 20 brojeva školskoga lista Mali Virovec. Općina Virje u navedenom razdoblju izdala je 10 knjiga, 7 brojeva serijskih publikacija, zatim OŠ prof. Franje Viktora Šignjara izdala je 17 knjiga i 20 brojeva školskoga lista. U sunkladništvu Općine Virje i OŠ prof. Franje Viktora Šignjara, Virje izdane su 4 knjige. Ono što ovdje treba posebno istaknuti je i to da ustanove s područja virovske općine na čelu s Općinom Virje posebnu pozornost pridaju brizi o sitnom tisku kao svojevršnim informatorima određenih manifestacija, priredbi, književnih večeri, događaja te se tako osmišljavaju i izdaju plakati, brošure, programi i stranicnici koji kulturnoj sredini daju određenu prepoznatljivost.

22 FELETAR, Dragutin: *Podravina: općine Đurđevac, Koprivnica i Ludbreg u prošlosti i sadašnjosti*. Knjiga 1: *Povijesno-geografski pregled od paleolitika do 1945. godine*. Koprivnica: Centar za kulturu – OOUR Muzej grada Koprivnice, 1988., 265–266.

23 PETRIĆ, Hrvoje: *Prilog poznavanju političke djelatnosti Petra (Peroslava) Ljubića (1903.–1910.)* // *Podravski zbornik* 2018 (ur. Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2018., 60. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/226923> (21. 10. 2019.).

U vremenu digitalizacije knjižne građe, u 21. stoljeću, trebalo bi digitalizirati cjelokupni fond kako bi se prikupila i osigurala dostupnost knjižne građe, koja u velikoj većini čini zavičajni fond, s područja virovske općine. Povezano s navedenim, zanimljiv je natječaj koji je 2018. godine provela Nacionalna i sveučilišna knjižnica

u Zagrebu pod nazivom *Baština na mreži: izradi virtualnu izložbu u NSK*. Sukladno predloženom zavičajni fond bi se na taj način pohranio na jednom mjestu, bio bi dostupan korisnicima u svakom trenutku i ujedno bi se provela detaljna sistematizacija građe koja bi nudila mogućnost još preciznije analize virovskega izdavaštva.

Tab. 5. Popis nakladnika i virovskih izdanja od 2000. godine pa do kraja 2019. godine

NAKLADNIK	GODINA IZDANJA	NASLOV	AUTORI/UREDNICI
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	Školski list izlazi jednom godišnje kontinuirano od 1960. godine, 2019. izašao je 59. broj.	Mali Virovec	Ivan Senjan, Branka Senjan, Nada Čanjevac, Kristina Zvonar, Branka Jakupec, Marica Cik Adaković, Đurđica Krčmar Zalar, Katarina Franjo, Danijela Sunara-Jozek, Mirela Halaček, Ksenija Janković Vusić...
Zavičajni muzej Virje	2000.	Virje na kraju XX. stoljeća kroz pisanu riječ i fotografiju	Martin Matišin
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje; Općina Virje	2000.	Virovske priče: priče iz Podravine	Marijan Zubanović
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2001.?	Neotesano pismo mom prijatelju III = Lettre impolie a mon ami III	Marijan Zubanović
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2002.	Đuro Sudeta u Virju: 1923.-1927.	Dražen Podravec
Hrvatsko društvo za osteoporozu, Podružnica Virje	2003.	Zdravi i pokretni i poslije 50: uz preporuku Hrvatskoga društva za osteoporozu	Marija Cik
Društvo "Naša djeca"	2003?	50 godina Društva "Naša djeca" Virje	Maja Šoš
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2003.	Radost učenja - integrirana i projektna nastava u osnovnoj školi	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2004.	Z mojih bregov/ Fran Galović Podravina/ Miroslav Dolenc Dravski; s fotografijama Ivica Tišljara	Fran Galović, Miroslav Dolenc Dravski, Dražen Podravec (urednik)
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje; Općina Virje	2005.	Bio sam čuvar stare mame Katarine	Ivica Tišljara (autor), Zdravko Tišljara (urednik)
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2005.	140 godina školskih vrtova u Virju	Dražen Podravec
Općina Virje	2005.	Jognjišće	Dražen Hrženjak Matoš
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2006?	Zgrade i objekti virovskega školstva	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2006., 1. izdanje	Lepa moja stara klet	Bosiljka Crnković
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2006.	Zatočenik daljina: neotesano pismo mom prijatelju 4	Marijan Zubanović

NAKLADNIK	GODINA IZDANJA	NASLOV	AUTORI/UREDNICI
Općina Virje, Mjesni odbor Šemovci	2007.	Šemovci: prilozi za povijest mjesta	Ivica Zvonar
Športsko društvo "Podravac" Virje	2008.	Ivan Levačić: hrvatska biciklistička legenda	Martin Matišin
Športsko društvo "Podravac" Virje	2008.	100 godina športa u Virju: 1908. – 2008.	Martin Matišin
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje; DVD Virje	2008.	130 godina Dobrovoljnog vatrogasnog društva Virje	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. F. V. Šignjara, Virje	2008.	115 godina tiskarstva i izdavaštva u Virju: bilten	Đurđica Krčmar
Odbor Martinjskih dana općine Virje 2008.	2008.	Josip Široki Baček: prvi hrvatski doktor muzikologije	Dražen Podravec
HPD "Ferdo Rusan"	2009.	Hrvatsko pjevačko društvo Ferdo Rusan: 125 godina	Martin Mihaldinec
HPD "Ferdo Rusan"	2009.	Ferdo Rusan: životni put i stvaralaštvo u Virju i Šemovcima	Martin Mihaldinec (autor) Biserka Hatadi (urednik)
Športsko društvo Podravac	2009.	Ivan Levačić: hrvatska biciklistička legenda	Martin Matišin
Osnovna škola prof. F. V. Šignjara, Virje	2009.	250 godina virovskoga školstva: s naglaskom na posljednjih deset godina	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2010., 2. prošireno i dopunjeno izd	Lepa moja stara klet	Bosiljka Crnković
Općina Virje	2010.	Svećenici iz župe Virje: rođeni krajem XIX. stoljeća	Ivica Zvonar, Dragutin Feletar, Vjenceslav Heroud, Dražen Podravec, Gustav Kuzmić, Ilija Pejić
Općina Virje; Mjesni odbor Šemovci	2011.	Povjesnica Dobrovoljnog vatrogasnog društva Šemovci: 1926. – 2011.	Dražen Podravec
Općina Virje	2012.	Virje na razmeđu stoljeća: zbornik 6	Dragutin Feletar, Dražen Podravec
Općina Virje	2012.	Sestre dominikanke u Virju: Kongregacija svetih anđela čuvara: 70 godina Bogu na slavu, redu na ponos, na dobro narodu	Dražen Podravec
Općina Virje	2012.	Crkva Svetog Križa u Šemovcima 1832. – 2012.	Ivica Zvonar
Općina Virje	2013.	Virje na razmeđu stoljeća: zbornik 7	Dragutin Feletar, Dražen Podravec
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2013.	Sjećanja: autobiografski zapisi jednog učitelja	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2013.	Virovka	Željka Ivorek, Katarina Franjo
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2014.	Recepti virovske sokačice	Željka Ivorek, Katarina Franjo
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2015.	Krš i kuš	Bosiljka Crnković
Općina Virje	2016. – 2019.	Virovski bobnjar: godišnjak Općine Virje	Danijela Sunara-Jozek
Općina Virje	2017.	Tri koraka sim, tri koraka tam: kazališno-amaterski pokušaji	Katarina Franjo, Đurđica Krčmar Zalar

NAKLADNIK	GODINA IZDANJA	NASLOV	AUTORI/UREDNICI
Općina Virje	2017.	Kulturno-umjetničko društvo Zvirišće: naših prvih deset godina	Dražen Podravec
Općina Virje	2018.	Virje na razmeđu stoljeća: zbornik 8: zbornik je posvećen 25. godišnjici osnivanja Općine Virje	Dragutin Feletar, Dražen Podravec
Osnovna škola prof. F. V. Šignjara, Virje; Općina Virje	2018.	Traditional cookbook from Virje	Lena Fulir
Narodna knjižnica Virje	2018.	Priča o vitezu i Martinu	Ivanka Ferenčić Martinčić
Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara, Virje	2019.	Moj zeleni zavičaj [o ekologiji i ekološkom odgoju i obrazovanju u Virju]	Dražen Podravec
Osnovna škola prof. F. V. Šignjara, Virje; Općina Virje	2019.	Traditionelle Rezepte aus Virje	Nikolina Zglavnik Matica, Brankica Šeničar
Općina Virje	2019.	Đuro Zvonar	Ivica Zvonar
Narodna knjižnica Virje	2019.	Bilješke dječjeg knjižničara	Ivanka Ferenčić Martinčić, Maja Lesinger

6. Zaključak

Analizirajući važnost virovskoga nakladništva, može se zaključiti da je ono prisutno na hrvatskoj izdavačkoj pozornici od kraja 19. stoljeća pa sve do današnjih dana. Mali izdavači izdaju serijske publikacije od kojih valja izdvojiti čak 9 brojeva zbornika *Virje na razmeđu stoljeća* – zbornika u kojem se piše o povijesti, kulturi, tradiciji, politici, sportu, školstvu virovskoga kraja... Treba istaknuti kontinuitet u pisanju, sakupljanju i bilježenju zapisa koje kroz godine njeguju značeni Virovci, na čelu s Peroslavom Ljubićem, Stjepanom Krčmarom, Martinom Matišinim i Draženom Podravcom. Svakako valja tu skrenuti pozornost na dobar komunikacijski diskurs vodstva virovske Općine s nakladnicima, autorima i urednicima, temeljen na razumijevanju i podržavanju, koji dugi niz godina podržavaju rad entuzijasta i omogućuju tiskanje knjižne građe. Ovdje treba podcrtati važnost registrirane izdavačke djelatnosti koju imaju Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara i Općina Virja te oni i bilježe najveći broj objavljenih publikacija na virovskom području. Dok su mali nakladnici, s područja Općine, evidentirani u katalogu Nacionalne i sveu-

čilišne knjižnice i njihova pojavnost se da iščitati iz impresuma unutar publikacija koje izdaju. Važna su izdanja knjiga posvećenih zavičajnim autorima; Franu Galoviću, Miroslavu Dolencu Dravskom i Đuri Sudeti, zatim kontinuirano izlaženje zbornika *Virje na razmeđu stoljeća* čija kvaliteta sadržaja doprinosi prepoznatljivosti Županije koja zajedno s bogatim zavičajnim fondom pridonosi stvaranju zajedničke knjižne kulture u Republici Hrvatskoj. U ovom radu prikupljena je knjižna građa na razini virovske općine, na neki način je sistematizirana, te su otklonjene moguće predrasude koje se odnose na to da u malim mjestima nema razvijanja nakladništva i pridavanja važnosti izdavanju knjižne građe. Virje kao mala sredina može se pohvaliti bogatom izdavačkom djelatnošću, bogatom zavičajnom zbirkom i publikacijama koje imaju važan utjecaj na razvoj nakladništva Koprivničko-križevačke županije te doprinose kvaliteti nakladničke djelatnosti u Republici Hrvatskoj. Isto tako i dalje valja ustrajati u bilježenju knjižne građe, zatim podržavanju nakladničke djelatnosti kao dijela virovske tradicije te poraditi na njezinoj digitalizaciji kako bi ona bila dostupnija za daljnja istraživanja.

Summary

Publishing Activities in Virje and Its Contribution to the Development of Publishing in Koprivnica-Križevci County

This paper presents the importance and significance of publishing and printing activities in Vrije. The beginnings of Virje's printing and publishing activities are given in detail, the first of which appeared in the form of serial publications at the end of the 19th century. Also, this paper provides an overview of books published in the municipality of Virje in the 20th and early 21st century, which shows the importance of the interests of authors, editors and also publishers in this context, in certain thematic areas that contribute to the recognition of the local environment beyond its local area. Furthermore, the importance of the influence that Virje's publishing activity had on the publishing activity in Koprivnica-Križevci County is presented precisely because of the frequency of publishing books whose authors, editors and publishers come from the area of Virje. Thus, publishing activities of Virje are gaining their recognizability in the context of the Croatian publishing industry, emphasizing the importance of the influence of small publishers who both directly and indirectly influence the development of county (Koprivnica's) and national (Croatian) publishing.

Literatura

- CIK, Nikola: *Tiskar Milko Tišljar iz Virja*, <https://podravske-sirine.com.hr/arhiva/8311> (21. 10. 2019.)
- FELETAR, Dragutin: *Podravina: općine Đurđevac, Koprivnica i Ludbreg u prošlosti i sadašnjosti*. Knjiga 1: *Povijesno-geografski pregled od paleolitika do 1945. Godine*. Koprivnica: Centar za kulturu – OOUR Muzej grada Koprivnice, 1988., 264–266.
- FELETAR, Dragutin: *Iz povijesti koprivničkog tiskarstva*. Koprivnica: Podravka, 1978.
- HEBRANG GRGIĆ, Ivana: *Kratka povijest knjižnica i nakladnika*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2018.
- JELUŠIĆ, Srećko: *Ogledi o nakladništvu*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2012.
- MATIŠIN, Martin: *Virovske tiskovine do danas*. Virje: Zavičajni muzej Virje, 1999.
- MIHOLEK, Vladimir: *Vjerski list »Podravski zvonići«*, <https://podravske-sirine.com.hr/arhiva/8969> (21. 5. 2020.)
- KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira: *Pučki pisac Zvonimir Pužar i Križevci 1910. – 1923. godine* // CRIS: časopis Povijesnoga društva Križevci V, 1, 2003., 17.;19. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/93702> (21. 5. 2020.)
- KRČMAR, Đurđica: *115 godina tiskarstva i izdavaštva u Virju: bilten*. Virje: Osnovna škola prof. F. V. Ši-gnjara, 2008.
- KRČMAR, Stjepan: *Tiskare i izdavačka djelatnost u Virju*. // *Virje na razmeđu stoljeća: zbornik: zbornik I* (ur. Martin Berta... [et al.]), Virje: Zavičajni muzej Virje, 1981., 43–57.
- KRČMAR, Stjepan: *Prvi književni časopis u Podravini*. // *Podravski zbornik 1983* (ur. Franjo Horvatić), Koprivnica: Centar za kulturu Koprivnica; OOUR Muzej grada Koprivnice, 1983., 165–168.
- LONČAREVIĆ, Vladimir: *Ivanko Vlašićak i »Vedre hrvatske duše«*. // *Glas Koncila: katoličke tjedne novine* 11, (13. 3. 2011.), 21. Dostupno https://issuu.com/glaskonc/docs/feljton_2011_08-17/4 (21. 5. 2020.)
- PEJIĆ, Ilija: *Ivanko Janko Vlašićak – književno djelo i jezična promišljanja (Virje, 1879. – Brestovac, 1935.): Svećenici iz župe Virje: rođeni krajem XIX. stoljeća*. Virje: Općina Virje, 2010., 58–82.
- PETRIĆ, Hrvoje: *Prilog poznavanju političke djelatnosti Petra (Peroslava) Ljubića (1903.–1910.)* // *Podravski zbornik 2018* (ur. Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2018., 60. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/226923> (21. 10. 2019.)
- STIPČEVIĆ, Aleksandar: *Socijalna povijest knjige u Hrvata. Knjiga III.: Od početka hrvatskoga narodnoga preporoda (1835.) do danas*. Zagreb: Školska knjiga, 2008., 21, 31–32; 104; 106.
- TIŠLJAR, Ivica: *Bio sam čuvar stare mame Katarine*. Virje: Osnovna škola prof. Franje Viktora Šignjara; Općina Virje, 2005., 13; 22.
- TOMAŠEVIĆ, Nives; KOVAČ, Miha: *Knjiga, tranzicija, iluzija*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2009.
- http://www.knjiznicari.hr/UDK02/index.php/%C5%A0kolska_knji%C5%BEnica_O%C5%A0_PROF_FRANJE_VIKTORA_%C5%A0IGNJARA,_VIRJE (21. 10. 2019.)
- <http://knjiznice.nsk.hr/virje/o-knjiznici-nekad-i-danas/> (21. 10. 2019.)